

skupu okupljenih istraživača te raznovrsnost prezentiranih tema koje baštini Muna i Žejana prilaze s aspekta različitih znanstvenih disciplina, možemo sagledati kao nastavak puta koji je Makso Pelosa zacrtao.

Vana Gović

Mirjam Milharčič Hladnik, ur.: *From Slovenia to Egypt. Aleksandrinke's Trans-Mediterranean Domestic Workers' Migration and National Imagination*
Göttingen: V & R unipress, 2015., 270 str.

Zbornik *From Slovenia to Egypt: Aleksandrinke's Trans-Mediterranean Domestic Workers' Migration and National Imagination* obuhvaća dvanaest radova različitih disciplinarnih pristupa istraživanja migracijskog fenomena aleksandrinstva. Riječ je o migracijskom fenomenu koji označava masovne transmediteranske ekonomske migracije žena iz zapadne slovenske regije Goriške u Egipat u razdoblju od druge polovine 19. stoljeća pa do 1954. godine kada je takva pojava u potpunosti iščeznula. Ime pod kojim su zabilježene u kolektivnom sjećanju upućuje na pristanišnu luku u egipatskom gradu Aleksandriji gdje su se iskrcavale s brodova i započele emigracijsko iskustvo. Zbornik je tematski podijeljen na četiri veće cjeline koje ovaj fenomen stavljaju u širi prostorno-vremenski te političko-društveno-ekonomski okvir rekonstruirajući kolektivno sjećanje na žene čiji je odlazak odigrao veliku ulogu u društveno-ekonomskim potrebama njihovih obitelji te u isto vrijeme donio velike promjene u tradicionalnim rodnim ulogama.

Prvi članak u tematskoj cjelini *Aleksandrinke* članak je urednice zbornika Mirjam Milharčič Hladnik u kojem nas upoznaje s migracijskim fenomenom aleksandrinstva te suprotstavlja povijesni i suvremeni pristup reprezentacije aleksandrinki. Tvrdi kako je fenomen pola stoljeća bio u zaboravu i poricanju, obavijen negativnom percepcijom žena koje su napuštale svoje obitelji, žrtvujući ih i odbacujući svoju ulogu majke radi lagodnijeg i moralno upitnog života u stranoj zemlji. Tek unatrag desetak godina dolazi do preokreta u pristupu istraživanja aleksandrinstva koje doživljava prepoznavanje kao specifičan fenomen migracijskih studija u Sloveniji koji je podjednako pitanje migracijske i rodne politike. U sljedećem članku autorica Sylvia Hahn govori o istraživanju radnih migracija čije su se analize sve do kraja 20. stoljeća odnosile pretežno ili isključivo na muške radne migracije. Ženske migracije najčešće su bile smještane u kontekstu kraćih relacija ili kao pratnja muževima u njihovim radnim

migracijama. Autorica tvrdi kako povijesni izvori pokazuju da su ženske migracije i na kraćim i na duljim relacijama bile veoma česte i prije 19. ili 20. stoljeća, a njihov bi ih financijski doprinos često stavljao na poziciju hraniteljica obitelji.

Nakon toga slijedi tematska cjelina *From Goriška To Egypt* na početku koje Aleksej Kalc govori o migracijama u Goriškoj u vrijeme aleksandrinki. Nastoji prikazati raznovrsnosti migracija, njihovih smjerova i karakteristika te promjene koje su poprimale kroz vrijeme. Upućuje na mnoge političke, ekonomske i demografske uzroke kratkoročnih i dugoročnih migracija i žena i muškaraca u okolne regije i zemlje, kao i na transmediteranski i transatlantski karakter. Porast migracija žena i djevojčica iz Goriške u Egipat na rad najčešće kao kućne pomoćnice, dojilje i odgojiteljice, bili su dijelom tih kretanja uzrokovanih razvojem sjevernoafričkih zemalja, industrijaliziranih gradova, promjena na tržištu rada i novog načina života. U sljedećem članku Barbara Skubic nastoji prezentirati informacije o zemlji u koju su aleksandrinke migrirale prikazujući turbulentno stoljeće i pol egipatske povijesti. Priču započinje od ranijeg 19. stoljeća i reformi Muhameda Alija koje se smatra renesansnim dobom, zatim početka konstrukcije Sueskog kanala koji je doprinio dolasku velikog broja stranih radnika, a sam projekt doveo zemlju do ruba bankrota i britanske prevlasti nakon ugušene pobune koja je trajala do kraja Prvoga svjetskog rata. U međuratnom razdoblju završilo je doba britanskog protektorata, a nakon Drugoga svjetskog rata i Sueske krize završilo je i vrijeme velikih migracija u Egipat a time i aleksandrinstvo kao fenomen. Autorica navodi kako su aleksandrinke u odnosu na ostale radnike u Egiptu bile u lošijoj poziciji stoga što su bile žene, iz ruralnog područja i strankinje, te su radile u uslužnoj industriji koja najčešće nije imala organizirana udruženja koja bi štitila njihova radna prava. Tekst Daše Koprivec iznosi brojne narative iz života aleksandrinki te njihove djece i obitelji i kod kuće i u Egiptu koji otkrivaju brojne emocije, sjećanja i značenja koja ovaj migracijski fenomen nosi u sebi. Njezino istraživanje uključuje četiri generacije obitelji iz kojih potječu aleksandrinke sa šezdeset naratora i naratorica. Iz njihovih naracija iznosi zaključke kako su razlozi odlaska žena u Egipat bili raznoliki – od onih ekonomskih do emocionalnih; u novoj zemlji najčešće su radile za bogate obitelji kao odgojiteljice, dadilje te pomoćnice u kućanstvu, imale su priliku steći mnoga nova znanja i vještine, a iskustva života također su bila veoma raznolika. Iznosi i svjedočenja djece aleksandrinki koja su također migrirala u Egipat te bi najčešće tu završila svoje obrazovanje te zasnovala svoje obitelji miješanih nacionalnosti.

Treća cjelina naslovljena je *Migration and National Imagination*, sadrži četiri članka, a započinje člankom Dirka Hoerdera u kojem se iskustvo aleksandrinki smješta u regionalni kontekst zanemarivanja i ušutkavanja od strane kulturnih elita, svećenstva i pisaca koji su se bavili bilježenjem migracija.

Također navodi i pojedine rijetke podatke u kojima su migracije žena zabilježene. Smatra da osim sto se držalo da su ženske migracije najčešće vezane uz migracije njihovih muževa, znanje i vještine koje su stjecale tijekom djetinjstva i rada u kući, a koje su činile osnovu njihova rada u obiteljima kod kojih su migrirale, nisu se kategorizirale pod poslovne kvalifikacije. U tekstu Katje Mihurko Poniž predstavljena je analiza literature slovenskih autora i autorica koja je u svojim pričama oblikovala lik aleksandrinke, a koji se najčešće temeljio ma mitu o lijepoj Vidi koja napušta svojeg muža i djecu kako bi sreću pronašla u stranoj zemlji. Zajednička karakteristika jest negativan stav prema strancima i prema životu u Egiptu koji prijete psihološkoj i moralnoj destrukciji glavnih junakinja. Također upućuje i na pojavu suvremenije literature u kojoj se život i iskustvo aleksandrinki počinje prikazivati višeslojno i potaknuto brojnim motivacijama njihova odlaska. Slijedi tekst Marine Lukšič Hacin u kojem autorica tvrdi kako se patrijarhat može smatrati jednim od konstitutivnih osi u fenomenu aleksandrinstva. Pasivna uloga žene u javnom životu, striktna rodna podjela poslova te glorificirano majčinstvo sve su bili represivni mehanizmi kontrole žena koje su nametali i država i Crkva i društvo kako na razini europskog prostora tako na užem regionalnom području podrijetla aleksandrinki. Zaključuje kako su žene svojim odlaskom u Egipat, a potom i povratkom, često utjecale na mijenjanje tradicionalnih patrijarhalnih društvenih odnosa. Cjelina se zaključuje tekstem Jerneja Mlekuža koji nastoji odgovoriti na pitanje koji se oblik ženstvenosti stvorio u slovenskim novinama koje su pisale o aleksandrinstvu, na koji su način artikulirale svoje teme te kojim su se materijalima koristile. Fokusirao se na vrijeme prije Prvoga svjetskog rata u kojem prezentira tri grupe članaka. Prvo su moralističko-optužujući tekstovi inspirirani katoličkim stavovima prema kojima je aleksandrinstvo štetno za žene ali i za cijelu njihovu obitelj te za vjeru. Drugu grupu čini serija doktora Karola Pečnika koji je radio u Egiptu, a koji iznose više pozitivan a manje optužujući stav prema aleksandrinkama. U posljednju skupinu smješta tekstove liberalnih novina čiji je stav gotovo jednako optužujući i moralizirajući poput konzervativnih s jedinom razlikom što u prvi plan stavljaju nacionalni ponos i čistoću.

Posljednja cjelina koja nosi naziv *Comparative Perspective over Space and Time* počinje člankom Sylvijske Hahn koja govori o migracijskim i karijerskim obrascima kućnih pomoćnica i sluškinja. Tijekom 19. stoljeća to područje rada postalo je gotovo u potpunosti ženskom domenom, koje su unatoč jačanju industrijalizacije imale ograničeni spektar poslovnih prilika. Migracijski obrasci razlikovali su se prema godištu žena te specifičnosti zaposlenja ili poziciji na kojoj su zaposlene, a odlazak u dalje područje često je označavalo i uzlazni pomak na poslovnoj ljestvici unutar te vrste zaposlenja. Također je zanimljivo da su kućne pomoćnice vrlo često migrirale zajedno s obitelji poslodavca što je dovodilo i do

njihovih čestih migracija na dalje relacije, a što se prije smatralo pretežno muškim migracijskim obrascem. U sljedećem tekstu autorica Francesca Biancani nastoji aleksandrinstvo smjestiti u širi okvir migracijskih trendova povezanih s prvim valom moderne globalizacije između druge polovine 19. stoljeća i početka Prvoga svjetskog rata. Stavljajući najveći naglasak na razvoj Egipta kao migrantskog grada s kozmopolitskim karakteristikama, smatra kako su bez obzira na mozaik ljudi i kultura koje su ga činile, klasne i rasne strukture konstruirale jasne razlike između domaće i kolonizatorske populacije. Unutar takvog sustava, aleksandrinke su postale statusnim simbolom više klase, pretežno Europljana. Posljednji tekst u zborniku autorice Majde Hrženjak govori o dvjema povijesnim perspektivama migracija slovenskih kućnih pomoćnica i njegovateljica koje obje stavlja u kontekst globalnoga njegovateljskog lanca povezujući ga sa strukturalnom nejednakošću. S jedne su strane dnevne migracije iz slovenskih sela i manjih gradova koji graniče s Italijom u talijanske obitelji koje se kontinuirano odvijaju od 19. stoljeća do danas, a s druge je strane fenomen aleksandrinki i njihovih migracija u Egipat čija se tradicija održala čitavo stoljeće. Komparirajući različitosti i sličnosti suvremenih globalnih njegovateljica i aleksandrinki, autorica zaključuje kako takva analiza otvara perspektivu prema tome kako se povijest utjelovljuje u sadašnjosti, a tradicija u modernosti u drugačijim oblicima u različitim političkim i socioekonomskim kontekstima.

Zaključno se može ustvrditi kako zbornik *From Slovenia to Egypt: Aleksandrinke's Trans-Mediterranean Domestic Workers' Migration and National Imagination* čini važan doprinos migracijskim studijima, osobito u kontekstu ženskih radnih migracija. Naime, u nedostatku podataka i interesa za bilježenje i istraživanje migracija žena, ovakve studije čine značajan iskorak u utvrđivanju obrazaca, praksi i iskustva fenomena kojem se tek u posljednje vrijeme počinje pridavati više pozornosti. Čitatelji i čitateljice ove knjige moći će dobiti široki povijesno-društveno-ekonomsko-politički okvir migracija slovenskih žena u egipatske gradove, kroz dekonstrukciju starog i konstrukciju novoga višeslojnog značenja za same akterice, njihove obitelji, potomke, različite društvene skupine, javnost, regiju, ali i u kontekstu suvremenih radnih ženskih migracija kojima se otvara prostor za daljnja sustavnija znanstvena istraživanja.

Martina Kalčić